

**ПРОЄКТ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОЛОГО-
НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ІЗ ГУМАННОГО ВИХОВАННЯ ПОЧУТТІВ
І ВІДНОСИН У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
ДО РОСЛИННОГО ТА ТВАРИННОГО СВІТУ**

«МИ З ТОБОЮ ОДНІЄЇ КРОВІ – ТИ І Я»

ЯК ВИХОВУВАТИ У ДІТЕЙ ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН ТА РОСЛИН І ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Мотивація

Що таке емпатія

Що ж таке гуманна освіта?

Що рекомендують дитячі психологи

Як батькам показати приклад

Законодавча база гуманного ставлення до тварин в Україні

Гуманне ставлення до рослин

Гуманне ставлення до тварин

Питання гуманного ставлення до тварин в освіті

МОТИВАЦІЯ

Найзаповітніша мрія чи не усіх батьків – щасливе майбутнє їхньої дитини. І зазвичай йдеться не лише про навчання, кар'єру та особисте життя, а про дещо більше. Нам хочеться, щоби наші діти були не просто успішними, а гуманними, тобто людяними: добрими, щирими, чуйними, уважними до потреб і почуттів інших, співчутливими.

Як показують чисельні дослідження, емпатія, яка лежить в основі гуманності та гуманної освіти зокрема, справді позитивно впливає на майбутнє фізичне та психологічне здоров'я наших дітей, справжнє щастя, задоволеність стосунками, здатність відновлюватися після будь-яких негараздів та навіть допомагає успішному навчанню та майбутній кар'єрі. Емпатія сприяє доброті, просоціальній поведінці та моральній силі, а також є ефективним засобом проти знущань, агресії та різних упереджень і шкідливих стереотипів.

Хоча в нашому суспільстві ще не звикли робити акцент на емпатії, вона сприяє розвитку навичок критичного мислення, готує дітей до життя у дорослому світу та допомагає їм досягати поставленої мети.

ЩО ТАКЕ ЕМПАТІЯ

У сучасному світі емпатія дорівнює успіху. Емпатія — це серцевина всього, що робить суспільство цивілізованим, але, насамперед, воно робить наших дітей кращими людьми. І для того, щоби виховувати її в дітях, варто не нехтувати гуманною освітою.

ЩО Ж ТАКЕ ГУМАННА ОСВІТА?

В її основі лежить тема гармонійного співіснування людини і тварини. Програми позашкільної гуманної освіти мають на меті втрутитись у цикл жорстокого поводження, зменшуючи потенціал дитини до жорстокого ставлення до тварин і, як наслідок, сприяти розвитку соціальної поведінки. Але позашкільна освіта — це лише частинка тривалого процесу навчання дитини, який розпочинається вдома.

Співчуття та турбота до інших створінь — навички, яких потрібно вчитися, починаючи з раннього дитинства. Різноманітні дослідження в США та Великій Британії, зокрема психолога Роберта Порескі з Канзаського державного університету, показали кореляцію між прихильністю до домашньої тварини та вищими показниками емпатії.

Втім, така ідея не є новою: ще в далекому 1699 році філософ Джон Локк у своїх працях переконував, що дітям необхідно вчитися піклуватися про тварин, щоб вони «зі своїх колисок звикли бути ніжними до всіх розумних істот». Здається, ніби причина очевидна: турбота про тварин, наприклад про домашнього улюбленця, допомагає дітям бути менш егоцентричними. Але емпатія також передбачає здатність розуміти невербальні сигнали, тобто міміку, мову тіла, жести, а тварини не пропонують нічого, крім невербальних сигналів. Почувши, як кошеня реве, коли воно хоче їсти, або побачити, як собака біжить до дверей, коли він хоче вийти на вулицю, дитина змушена думати: «Які їхні потреби, і чим я можу допомогти?».

ЩО РЕКОМЕНДУЮТЬ ДИТЯЧІ ПСИХОЛОГИ

Як зазначає відома українська психологиня й експертка з дитячого розвитку **Світлана Ройз**, найперше варто пояснити дитині, що тварина – це жива істота:

- у якої є свідомість і свої потреби;
- яка потребує поваги до своїх кордонів;
- яку важливо навчитися відчувати;
- яка вам віддана;
- у якої є свій характер і свій смак;
- яка може хворіти;
- якій потрібні фізичні навантаження;
- життя якої вплітається у ваше життя;
- яку ви змушені будете колись відпустити.

Діти не народжуються з умінням розуміти емоції, але думка про те, що почуття тварин є менш цінними за почуття людей — лише поширене упередження, а не стала істина.

Дослідниця з Єльського університету **Матті Вілк** в одній зі своїх робіт пише про те, що «думка, ніби люди морально значно важливіші, ніж тварини, з'являється у дітей у пізньому віці розвитку, тобто є набутою».

Отже, щоб застерегти від неї, важливо виховувати в дитини розуміння, що в інших живих створіннь також є почуття, бажання, страхи та переживання. І що їх потрібно так само поважати та цінувати.

Просто звертаючи увагу на емоції та почуття тварин, наприклад улюбленця, який живе вдома, батьки можуть допомагати дітям зрозуміти, що інші мають власні інтереси чи бажання, які можуть відрізнятися від їхніх.

Для цього необхідно лише частіше ставити запитання: «Як ти думаєш, що відчуває песик? Чого йому зараз хотілося б? А чи хоче він з тобою зараз гратися?».

Але якщо в родині немає домашнього улюбленця, це не означає, що для виховання в дитини гуманного ставлення до тварин необхідно терміново прихистити песика, котика чи інше звірятко. Варто пам'ятувати, що таке рішення має бути дуже виваженим.

Домашні улюбленці - це, по суті, повноцінні члени сім'ї, відповідальність за яких не може нести дитина. Натомість знайомитися зі світом тварин можна за допомогою книжок, фільмів і мультфільмів, а також різноманітних освітніх відео. Спостерігаючи за життям тварин у дикій природі на відео та читаючи пізнавальні видання про тварин, можна значно більше дізнатися про них, ніж відвідуючи зоопарк. Чим більше дитина знатиме про тварин та їхні особливості, тим дбайливішим буде її ставлення. А читаючи разом із дитиною художні книжки про звірят, можна знайти чимало спільного між людиною та твариною.

ЯК БАТЬКАМ ПОКАЗАТИ ПРИКЛАД

Ще один важливий аспект гуманної освіти - навички не просто співпереживати, поважати та розуміти тварин, а й діяти. І тут головне завдання батьків показати правильний приклад: разом відвідати притулок для тварин або реабілітаційний центр, змайструвати годівничку для птахів або поставити поїлку.

Виховуючи в дітей гуманне ставлення до тварин, важливо не оберігати дітей від негативних емоцій. Діти повинні розуміти, що, як і їхні власні почуття, почуття інших, також бувають неприємними. І саме в таких ситуаціях інших необхідно підтримувати – байдуже, йдеться про тварин чи людей. Адже всі живі створіння заслуговують на повагу, турботу та захист.

У цьому й полягає сила емпатії – в усвідомленні себе не тільки окремим «я», але й частиною «ми». Усвідомлення цього веде не лише до турботливого ставлення до інших, але й до життя, повного сенсу.

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН В УКРАЇНІ

Базовим Законом в Україні, що визначає принципи гуманного поводження з тваринами, є прийнятий у 2006 р. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Згідно з даним законодавчого акту, гуманним ставленням до тварин називаються «дії, які відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження і передбачають добре ставлення до тварин, сприяння їхньому благу, покращення якості життя тощо». Цей Закон спрямований не тільки на заборону або обмеження низки жорстоких дій людини щодо тварин (їх отруєння, побиття, нацьковування один на одного, видобуток малюків тощо), але і в ст. 6 Закону «Виховання гуманного ставлення до тварин» зазначено про необхідність введення у всіх середніх і вищих навчальних закладах курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин. Стаття 5 цього Закону забороняє пропаганду жорстокості до тварин і також пропаганду полювання в системі дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО РОСЛИН

Гуманне ставлення до рослин — неспричинення жорстокості відносно рослин, добре до них ставлення. До випадків прояву жорстокості стосовно рослин можна віднести вирізання ініціалів на корі дерев, масове знищення занесених до Червоної книги першоцвітів з метою їх продажу, викидання кімнатних рослин на вулицю, нівечення рослин на потребу примхам дизайну тощо. З метою протидії подібним вчинкам розробляються різні етичні кодекси поведінки стосовно рослин.

ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН

Гуманне поводження з тваринами - неспричинення жорстокості тваринам, уважне, любовне, добре ставлення до тварин, співчуття до них, повага до їхнього життя, прав і свобод, сприяння їхньому благу, бути їм корисними, надавати їм допомогу, покращувати якість життя тварин.

ПИТАННЯ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН В ОСВІТІ

2023 Міністерство освіти і науки підписало меморандум про співпрацю з зоозахисною організацією UAnimals. У МОН планують створювати інформаційні проєкти про гуманне ставлення до тварин, а також залучати молодь до волонтерства.

Але вже скоро як 100 років поспіль Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України опікується даним питанням.

На базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді організована робота куточка живої природи та тваринницька зооферма, де створено комфортне та безпечне середовище для тимчасового перебування тварин.

Діти та молодь відвідують профільні творчі учнівські об'єднання «Зоологи», «Орнітологи», «Любителі домашніх тварин», «Основи ветеринарії», проводиться екскурсійна робота. До освітнього процесу залучаються не тільки діти а і батьки, які вимушено покинули свої домівки у зв'язку із військовим станом в країні.

У зв'язку із військовими діями на території України, набуло поширення зоозахисне волонтерство. Бо під час війни тварини потребують допомоги так само, як і люди. На базі позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю створюються зоохостели, для тварин, які залишилися без господарів.

На базі куточка живої природи НЕНЦ в минулому році запрацював *Зоохостел*.

Зоохостел в освітньому закладі може бути відмінним інструментом для навчання, розвитку та виховання в учнів відповідальності, любові до природи та поваги до тварин. Разом з дітьми та батьками в супроводі педагогів закладу, діти контактують з тваринами, дізнаються як правильно нагодувати тварину, як краще вигуляти тварину. Обов'язково спеціалістами закладу проводиться медичний догляд за тваринами.

Створений на території навчальної тваринницької зооферми НЕНЦ *інтерактивний майданчик - «Контактний зоопарк»*. Тут можна не тільки поспостерігати за тваринами, а також годувати їх. Проект має на меті навчити дітей і дорослих культурі спілкування з тваринами. У парку представлено близько трьох десятків видів тварин. Серед них – страуси ему, павичі й фазани, кролики, кози. Діти можуть погратися з морськими свинками, кроликами та козами. Під час спілкування із тваринами контактного зоопарку відбувається формування екологічної свідомості відвідувачів. На базі контактного зоопарку педагоги НЕНЦ проводять екскурсії, конкурси, заняття та уроки біології, зоології. Окрім того, тут можна провести квест.

НЕНЦ прикладає всіх зусиль для забезпечення комфортного та безпечного середовища тваринами, які перебувають в зоохостелі та контактному зоопарку.

Інший важливий напрям - навчально-дослідницька тваринницька ферми НЕНЦ. Робота *навчальної тваринницької зооферми НЕНЦ* організована відповідно до Положення про навчально-дослідні тваринницькі комплекси (наказ Міністерства юстиції України №1252/27697 від 13.10.2015 р. «Про затвердження Положення про учнівські навчально-дослідні тваринницькі комплекси»). На базі зооферми відбувається ознайомлення майбутніх фахівців із сучасними технологіями сільськогосподарського виробництва, з методикою проведення дослідницької роботи. Діти набувають відповідних професійних умінь і навичок, отримують досвід щодо облаштування ферми, ознайомлюються із санітарно-гігієнічними вимогами до утримання, догляду та благополуччя тварин, до годівлі різних видів та статеві-вікових груп тварин, оцінювання якості кормів та забезпечення кормової бази.

Враховуючи умови сьогодення, НЕНЦ та заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку спрямовують свою діяльність на збільшення продуктивності навчально-дослідних ділянок, розвитку тваринницької сфери через масові заходи, конкурси, змагання, що розвивають і формують у здобувачів освіти власне бачення господарювання, ведення бізнесу, впровадження ринкових методів регулювання виробництва продукції сільського господарства, тваринництва з урахуванням балансу попиту і пропозицій та участі у реалізації юннатівського продуктивного буму та продовольчої програми в Україні в цілому.

Останнім часом в Україні відбувається інтенсивне відродження кролівництва. В умовах нових форм господарювання кролівництво саме та галузь, розвиток якої, є перспективним для навчальних, фермерських та приватних господарств. Важливою складовою позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку є організація різноманітних форм учнівських об'єднань тваринницького профілю у зоолого-тваринницьких відділах, тваринницьких фермах в закладах позашкільної освіти. Ввійшло в традицію створення шкільних, приватних кролеферм в Сумській, Волинській, Полтавській, Житомирській, Закарпатській, Тернопільській та інших областях. Відчутний вклад у розвиток птахівництва в Дніпропетровській, Херсонській областях. Розвиток продуктивного тваринництва є перспективним напрямом діяльності закладів позашкільної освіти, освітня діяльність яких сприяє розвитку кролівництва, птахівництва, бджільництва, перепільництва у підготовці програмового матеріалу, експериментального дослідництва. Заслуговує на увагу досвід КЗПО «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради зі створення обласної заочної «он-лайн» школи «Кролівництво» із сучасним курсом зі створення шкільних та сімейних крільчатників, практичного сучасного кролівництва в домашніх умовах або в умовах закладу освіти для виробництва м'ясної продукції. Приймається рішення про розробку відповідних програм для Всеукраїнської «он-лайн» школи за напрямками «Бджільництво», (Закарпатська, Волинська, Вінницька області), «Птахівництво» (Дніпропетровська, Полтавська, Херсонська області), «Перепільництво». Метою профільних шкіл з тваринництва є ознайомлення здобувачів освіти з сучасними практиками продуктивного кролівництва, бджільництва, птахівництва в сім'ях, приватних фермерських господарствах, в умовах закладів освіти для виробництва м'ясної продукції. Всі організаційні заходи мають чіткий зв'язок з науковими установами та територіальними громадами в регіонах.

На базі тваринницької ферми для учасників освітнього процесу проводяться тематичні майстер-класи, тренінги, заняття, організовується робота творчих учнівських об'єднань

Завдяки вищезазначеним формам роботи, діти можуть доторкнутися до справжнього світу живої природи, отримати незабутні враження і зарядитися радісним настроєм. За одну мить переміститися з шумного мегаполіса в чарівний світ природи цілком реально.

Заслужують на увагу різноманітні *організаційно-масові заходи, наприклад: Всеукраїнський конкурс «Годівничка», акція «Підгодуй пташку взимку», «Синичка».*

Життя птахів узимку цілковито підпорядковане пошукам їжі, адже світловий день короткий, а втрати сил і енергії значні.

Спеціалісти наголошують – підгодовля птахів є дуже корисною і для людей. Вона дозволяє відвернути увагу пернатих від видзьобування бруньок на плодкових деревах. Окрім того, служить для приваблення у місця, де вони можуть принести велику користь у період вигодовування пташенят комахами-шкідниками. А ще така діяльність прививає любов до природи. Тому активно залучають до акції й шкільні лісництва.

Щороку НЕНЦ з метою виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття, проведення широкої просвітницької роботи та практичних дій з охорони і збереження орнітофауни організовує і проводить Всеукраїнський конкурс «Годівничка». Годівничка своїми руками - це допомога птахам, які залишаються на зимівлю. А також можливість батькам творчо відпочити разом із дітьми.

Номінації конкурсу:

- конкурс на кращу дослідницьку роботу та спостереження за зимуючими птахами;
- конкурс на кращу годівничку;
- конкурс на кращий малюнок, фотороботу, поробку на тему «Зимуючі птахи»;
- конкурс на кращий вірш, оповідання про зимуючих птахів;
- конкурс на кращу агітаційну листівку про зимуючих птахів.

Таким чином, гуманне ставлення до тварин є важливою складовою етичного та відповідального поведіння людей. Це включає в себе повагу до життя та доброту до тварин, які залежать від нас.

Основні аспекти гуманного ставлення до тварин в НЕНЦ:

- організація безпечного та комфортного середовища;
- забезпечення відповідного харчування та водного балансу;
- своєчасний медичний догляд;
- психологічний комфорт;
- відповідальна репродукція;
- етичне використання (відмова від використання тварин у жорстоких експериментах без належних мораторіїв та етичних стандартів);
- просвіта та свідомість.